

SOSYAL BİLİMLERDE YENİ EĞİLİMLER

Araştırma Dizisi İLEM’de sürdürülen araştırma çalışmaları neticesinde ortaya çıkan eserlerin yayımlandığı bir dizidir. Dizide sosyal bilimler alanındaki temel meselelerle ilgili yayınlara yer verilmektedir.

Dizide yar alan diğer kitaplar

Osmanlı Kitap Kültürü

Türkiye’de Eğitim Politikaları

SOSYAL BİLİMLERDE YENİ EĞİLİMLER

Editör
Lütfi Sunar

ilem
KİTAPLIĞI

YAYIN NO: 1169
İLEM Kitaplığı No: 05
Araştırma Dizisi No: 02
ISBN : 978-605-320-073-4
© 1. Basım, Şubat 2015

ilem
KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

SOSYAL BİLİMLERDE YENİ EĞİLİMLER

Editör: Lütfi Sunar

Copyright 2015, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımını yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Editör: Lütfi SUNAR

Redaksiyon: Firdevs Bulut
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Kapak Resmi: © bittedankeschön – fotolia.com
Baskı Sorumlusu: Halil Yeşil
Baskı ve Cilt: Hazar Reklam Matbaacılık Sertifika No.: 26482
Kazım Karabekir Cad. 7/56-57 İskitler / Ankara

Dağıtım: Volkan Kurt -volkankurt@nobelyayin.com- +90 312 418 20 10
Emrah Dursun -emrah@nobelyayin.com-
Çetin Erdoğan -cetin@nobelyayin.com-
Serhat Geçkaldı -serhat@nobelyayin.com-
Tanıtım: Sadık Küçükakman -sadik@nobelyayin.com-
Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-
Onur Uysal -onur@nobelyayin.com-
Emre Akkuş -emre@nobelkitap.com-
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
e-satış: -esatis@nobelkitap.com-

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sunar, Lütfi.

Sosyal Bilimlerde Yeni Eğilimler / Lütfi Sunar

1. Basım, XVIII+300 s., 13,5x19,5 mm

Kaynakça ve dizin var

ISBN 978-605-320-073-4

1. Sosyal Bilimler 2. Metodoloji 3. Sosyal Teori

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.
ANKARA DAĞITIM Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No.: 74/4
Kızılay / ANKARA Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

www.nobelkitap.com

İÇİNDEKİLER

Siyaset Biliminde Yeni Eğilimler <i>Haluk Alkan</i>	1
Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler <i>A. Teyfur Erdoğan</i>	39
Bu Neoklasik İktisat Denen “Okul” Nedir? <i>Tony Lawson</i>	103
Felsefe’de Yeni Eğilimler <i>Songül Demir</i>	163
Siyasi Coğrafyada Disipliner Gelişmeler ve Türkiye’de Siyasi Coğrafya Çalışmaları <i>Necati Anaz</i>	185
Psikolojide Güncel Yaklaşımlar <i>Erol Yıldırım</i>	219
Türkiye’de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler <i>Hediyetullah Aydeniz</i>	251
Dizin	289

Editörün Takdimi

Dünyamızda toplumsal yaşamın daima yeniden şekillendiği ve birbiri ile ilintili sorunların olanca ağırlığıyla toplumların gündemini meşgul ettiği bir zaman diliminde, sosyal gerçeklikleri anlamak ve açıklamak peşindeki bilimlerin de doğal olarak yeni biçimler alması söz konusudur. Günümüzde bu çerçevede her bir disiplin ve araştırma alanında yeni sorular, çalışma alanları, metodolojiler geliştirilmekte ve yeni eğilimler ortaya çıkmaktadır. Bu yeni eğilimlerin tespiti ve incelenmesi de sosyal gerçekliğin kavranabilmesi için önem arz etmektedir.

Son otuz yılda sosyal bilimler alanında çok sayıda felsefi ve metodolojik tartışma gerçekleşti. Doğa bilimlerinde yaşanan dönüşümlerin de etkisi ile pozitivist bilimsel anlayışın sorgulanması çerçevesinde çok sayıda yeni akım, görüş ve eğilim ortaya çıktı. Bunlar mevcut bilim yapma biçiminin ciddi bir biçimde sorgulanmasına yol açan gelişmelerdi. Postyapısalcılık, postmodernizm, oryantalizm, avrupamerkezcilik, disiplinlerarasılık tartışmalarının yoğun bir biçimde sürdüğü bu dönemde sosyal gerçekliğin anlaşılmasında daha önce inşa edilmiş anlayışlar sorgulanarak yeni biçimler ortaya konuldu. Ancak bu sorgulamaların tamamlandığını söylemek güç görünüyor. Postyapısalcılık yapısalcılığı ciddi bir biçimde sorguladı ama ondan tamamıyla bağımsız bir anlayış geliştiremedi; postmodernizm modern tek biçimliliği ve tekelciliği sorguladı ama onu aştığını söylemek güç görünüyor; oryantalizm ve avrupamerkezcilik kapsamlı bir eleştiriye tabi tutuldu ancak ortaya çıkan onlarca yeni bakışa rağmen ana akımın değişmesi söz konusu olmadı; disiplinlerarasılık parçalanmış inceleme alanlarını eleştirdi ama hala disiplinlerin sınırları varlıklarını tahkimatlı

bir biçimde koruyor. Bu sebeple bu kitapta da ele alınan disiplinlerdeki yönelimler bir taraftan bütün bu değişimleri yansıtarken diğer taraftan da eskinin bakış ve biçimleri devam etti. Dolayısıyla biz bu akıntının içindeki kişiler olarak, oluşum ve değişim halindeki alanlar hakkında konuşmakta ve bu alanlardaki eğilimleri değerlendirmekteyiz. Bunun getirdiği pek çok zorluk arasında en önemlisi meselenin tam anlamıyla kavranamaması olacaktır. Ancak şu kadarını not etmek gerekir ki bu tür bir zorluk aslında tam da meselenin çekici boyutunu oluşturmaktadır. Zira eskinin kalıplarının değişmeye başladığı bir dünyada yeni biçimleri ortaya çıkarmak olağanüstü cezbedici bir fırsat oluşturmaktadır.

Bu kitabın temel fikri İlmî Etüdler Derneği'nde 2011-2012 yıllarında yürütülen Yeni Eğilimler seminerlerine dayanmaktadır. Bu seminerlerden hareketle elinizdeki kitap bu yeni eğilimleri değerlendirmek ve gelecekte gerçekleşebilecek değişimlere bir ışık tutmak üzere hazırlandı. Esasında böyle bir kitabın daha kapsamlı olması düşünülebilir; sosyal bilimlerin geniş yelpazesindeki her bir disiplindeki yeni eğilimler kitapta yer alabilirdi. Ancak bunun belirli bir ölçüde sınırlandırılması gerekmektedir. Aynı zamanda konunun çerçevesinin genişliği de bu alanda yazıların çıkarılmasını zorlaştıran bir etken olmuştur. Dolayısıyla kitapta yer alması düşünülen Sosyoloji ve Antropoloji ve Edebiyat gibi bazı disiplinlerin yer alamadığını üzülererek belirtmek gerekir. Bu nokta ilerleyen zamanlarda yeni yayınlar ya da bu kitabın yeni baskısı ile tamamlanmaya muhtaç görünmektedir.

Kitapta bölümlerin olabildiğince birbirini tamamlar bir biçimde bir-biri ile diyalog içerisinde olmasına özen gösterdik. Bu çerçevede her bir bölümün (a) disiplinin/alanın gelişimi, (b) yeni eğilimler/yönelimler ve (c) disiplinin geleceği konularını ele alması planlandı. Bu konular değerlendirirken ilgili disiplinin hem dünyadaki hem de Türkiye'deki macerası birbirine paralel bir biçimde karşılıklı etkileşimleri de dikkate alarak değerlendirilmeye gayret edildi.

Kitapta yer alan ilk yazıda *Siyaset Biliminde Yeni Eğilimler* konusunu Haluk Alkan inceledi. Alkan siyaset biliminin tarihsel gelişimi ve güncel eğilimlerini ele aldığı yazısında aynı zamanda gelecekte ortaya çıkacak biçimleri de incelemektedir. Alkan yazısında aynı zamanda siyaset bilimi içindeki felsefi ve teorik tartışmaları kurumsal gelişmelerle birlikte ele almaktadır. Ona göre siyasetin kurumlar üzerinde okunması bu noktada

gittikçe daha fazla önem kazanacaktır. Öte yandan siyaset biliminde farklı toplumların, kendi siyasal kültür ve düşünsel birikimlerini yeniden yorumlayarak güncel sorunları ile bu birikim arasında bağ kurabilmelerinin giderek önem kazanacağını dile getiren Alkan böyle bir bağ kurulamadığı takdirde tüm sosyal bilimlerde olduğu gibi siyaset biliminde de çoğulcu bir zemin oluşamayacağını belirtmektedir. Bu aynı zamanda yeni siyaset düşüncelerinin ve kurumlarının ortaya çıkması için de gerekli bir bakış açısını gerektirmektedir.

Kitaptaki ikinci yazı *Tarih Araştırmalarında Yeni Eğilimler* başlığı ile A. Teyfur Erdoğan tarafından kaleme alındı. Günümüzde tarihin Türkiye’de akademik saha dışındaki okuyucular ve izleyiciler için anlamı ele alındığında tarihteki yeni eğilimlerin incelenmesinin de ayrı bir güncel önemi olduğu düşünülebilir. Bu çerçevede 2000’den sonra tarih araştırmalarında dünya üzerinde görünür olan yeni eğilimleri incelediği yazısında Erdoğan öne çıkan eğilimler olarak *hermeneutik tarihçilik*, *zihniyet tarihçiliği*, *kavram tarihçiliği*, *duygu tarihçiliği*, *algı tarihçiliği*’ni listelemekte ve incelemektedir. Bu eğilimlerden hermeneutik tarihçilik ve zihniyet tarihçiliği dışındakilerin Türkiye’de henüz yeterince yankı bulmadığını belirten Erdoğan benzer şekilde dünya tarihçiliğinde iki yüz senedir yoğun bir biçimde ele alınıp tartışılan tarihçiliğin önemli alanlarından olan tarih felsefesinin de Türkiye’de birkaç kıpırdanma dışında hala ele alınmadığını dile getirmektedir. Ona göre Türkiye tarihçiliği gecikmeli bir biçimde Dünyadaki eğilimleri takip etmekte, bir eğilim burada moda olduğunda dünyada çoktan demode hale gelmiş olabilmektedir. Erdoğan buna paralel olarak Türkiye’de 2000’den itibaren tarihçilikte baş döndürücü sayısal ve teknolojik ilerlemelere, birincil kaynak sağlayan resmî, yarı resmî ve özel arşivlerin çok daha rahat kullanılmasına ve dünya piyasalarındaki ve kütüphanelerindeki ikincil kaynaklara muazzam ulaşım kolaylıklarına rağmen başta alet ilimlerindeki eksiklik ve yöntemle yeterince önem verilmemesi yüzünden niteliksel gelişmenin henüz gerçekleşmediğini belirtmektedir.

Kitapta yer alan bir sonraki yazıda Tony Lawson *Bu Neoklasik İktisat Denen “Okul” Nedir?* başlığıyla iktisattaki güncel teorik tartışmaları ele alıyor. Daha önce *Cambridge Journal of Economics* (2013, 37, s. 947–983) dergisinde yayımlanan bir yazının çevirisi olan bu bölümde Lawson akademik iktisadi söylemin her noktasına nüfuz etmiş olan ve çeşitli temel

teoriler ile politik yaklaşımları ifade etmek amacıyla kullanılan “neoklasik” terimini merkeze alarak iktisattaki yeni eğilimleri ve bunların başarılı olabilme ihtimalini tartışıyor. Yazıda Veblen’in görüşlerinden yararlanarak neoklasik iktisadın en tutarlı yorumunu ortaya koyduğunu belirten yazar, neoklasik iktisadî olaylar seviyesinde nedensel bir silsile bazında bir gelişimi ifade eden tarihsel süreçsel ontolojiyi kabul ederek bu farkındalığı yöntem düzeyinde bu ontolojiye uygun olmayan, tündengelimcilik formunda bir taksonomik yönelim ile birleştirmeye çalışan bir bakış olarak tanımlamaktadır. Buna göre en tutarlı şekilde yorumlandığı hâliyle, neoklasik iktisat derin bir çelişkiyi barındırmaktadır. Ancak terimin mevcut gelişigüzel kullanımı bu çelişkiyi maskeleymektedir. Modern iktisat disiplinin yolunu kaybettiğini belirten Lawson bunun bugün matematiksel modelleme yöntemleri üzerinde yaygın şekilde anlamsız ve yersiz bir ısrardan kaynaklandığını göstermenin kolay olduğunu ancak bunun yetmeyeceğini dile getirir. Ona göre amacına uygun bir iktisat için asıl yapılması gereken öncelikle toplumsal gerçekliğin doğasını anlamak, ikinci ve kesinlikle eşit derecede önemli olarak da iktisat biliminin yöntemlerinin şekillendirilmesinde üstü örtülü kalan ontolojik ya da metafiziksel sezgileri ciddiye almak olduğunu belirtmektedir.

Songül Demir ise kitaba *Felsefe’de Yeni Eğilimler* başlıklı bir yazı ile katkıda bulundu. Demir yazısında felsefenin değişimle olan “doğal” irtibatını ve özellikle 1990’lar sonrasında felsefede ortaya çıkan yeni eğilimleri ve bunların Türkiye’deki yansımalarını ele almaktadır. Demir her ne kadar kapsamlı bir biçimde üniversite sistemine dâhil olsa da felsefenin Türkiye’de henüz tam anlamıyla oturmuş bir disiplin olmadığını, dolayısıyla konuyu Türkiye için sistematik bir şekilde ele almanın güç olduğunu belirtmektedir. Bu kısita rağmen Demir yazısında en azından belirli bir düzen sağlayabilmek için felsefi düşünce ve buna bağlı olan yeni eğilimler “akademik alan” “gündelik yaşam alanı” olmak üzere bu iki alan içinde ele almaktadır. Demir felsefenin halen güncelliğini koruduğunu ahlaktan hukuka, insanın zihinsel yapısından bilgisayar teknolojisine kadar birçok farklı alanda etkili olmaya devam ettiğini Türkiye’de ise kavramsal ve teorik kısıtlardan başlayarak felsefenin halen sorunlu bir alan olduğunu belirtmektedir. Ona göre ülkemizdeki felsefeye karşı oluşan bakış açısı, felsefedeki yeni eğilimlerin yeterince takip edilmesini kısıtlamaktadır.

Necati Anaz yazısında sosyal bilimlerin komşu disiplini olan siyasi coğrafya alanındaki gelişmeleri ve Türkiye'ye etkilerini ele alıyor. *Siyasi Coğrafyada Disipliner Gelişmeler ve Türkiye'de Siyasi Coğrafya Çalışmaları* başlıklı yazıda siyasi coğrafya çalışmalarını şekillendiren iki temel alanın (coğrafya ve siyasal) dönüşümünün birbiri ile ilişkisi ele alınıyor. Anaz yazısında siyasalın coğrafyayla yani mekânla girdiği karmaşık ilişkiyi değerlendirerek coğrafya yazımının çok yönlü ve ulusal güçlerin üzerinde ve ötesindeki doğasını ele alıyor. 1990'lerden sonra siyasi coğrafyanın gerek çalışma konusu bakımından gerekse kullandığı teori ve metod çokluğu anlamında zenginleştiğini dile getiren yazara göre bu çok yönlülük disiplinin yelpazesini genişletmiş; mekânı ve siyasalı yeniden anlama bakımından dinamikleştirmiştir. Yazıda ayrıca siyasi coğrafyacıların artık devleti verili bir ünite olarak algılamaktan ziyade onu sosyalın yarattığı siyasal oluşum olarak anlamaya başladıklarını ve dolayısıyla devletin artık siyasi coğrafya çalışmalarının merkezi olmaktan çıktığı belirtilmektedir. Anaz siyasi coğrafyacıların gelecekte daha gündelik olan ve sıradan insanların yaşamını etkileyen meselelere yöneleceklerini dile getirmektedir.

Kitapta yer alan bir başka yazı ise Erol Yıldırım tarafından *Psikolojide Güncel Yaklaşımlar* başlığı ile yazıldı. Psikolojinin tarihsel gelişimi ile güncel yönelimlerini birbiri ile eçişli bir biçimde ele alan bu yazıda Yıldırım “insan zihni ve davranışı hâlâ “sadece” psikolojinin konusu mudur?; “iki yüz yıllık bir süreçte konu ve yöntemde ne gibi değişimler yaşanmıştır?” gibi sorular çerçevesinde konuyu detaylı ve kapsamlı bir biçimde ele almaktadır. Psikolojinin geleceği ve özellikle Türkiye'deki sorunlarını tartışmak bakımından derinlikli bir düşünme çabasını yansıtan bu yazıda oldukça genç olan psikoloji disiplinde gittikçe nörobilimin egemen hale gelişi tartışılmaktadır. Yazar nörobilimin egemenliğinin bir ucu doğa bilimlerine, diğer ucu da sosyal bilimlere uzanan psikolojide yakın gelecekte birtakım kopmalara neden olacağını ve psikolojinin kendi bütünlüğünü koruyamayacağını öngörmektedir.

Elinizdeki kitabın son bölümünde ise Hediyeullah Aydeniz'in *Türkiye'de Medya ve İletişim Çalışmalarına İlişkin Bir Çerçeve ve Yeni Yönelimler* başlıklı yazısı bulunuyor. Diğer yazılardan farklı olarak disiplinin doğrudan Türkiye'deki macerasına ve yönelimine odaklanan bu yazıda Aydeniz aynı zamanda sadece kuramsal değişimlere değil kurumsal değişimlere de

geniş bir yer ayırıyor. Alanın müstakil bir disiplin haline dönüşümünü kurumsal dönüşümler etrafında ele alan yazar, bunun derinleme olmaksızın yaşanan bir genişlemeye takabül ettiğini belirlemektedir. Yazıda bir meslek, bir disiplin aynı zamanda kurumsal yapıların bir adı olarak ve aynı zamanda birçok sosyal ve beşerî bilimin bir kesişim ve etkileşim odağı olarak medya ve iletişim çalışmalarının Türkiye’de akademik kurumsallaşmasını gerçekleştirdiğini ancak özgün kuramsal çalışmalar yapacak düzeye henüz erişmediği tespit edilmektedir.

Bu kitabın yoğun bir biçimde gündeme getirmeye çabaladığı üzere sosyal bilimlerde her geçen gün kayda değer yenilikler gerçekleşiyor. Modern toplumun dönüşümlerine ve güncel sorunlarına bağlı olarak sosyal bilimlerin hem teorisi hem de metodolojisi daimi bir tartışmanın konusu olmaya devam ediyor ve devam edecek gibi de görünüyor. Öte yandan içinden geçmekte olduğumuz dönem bu tür rutin tartışmaları aşan bir tarz ve mahiyete sahip. Zira modern toplumun geleceğinin tartışılmaya başlandığı bu dönemde bir taraftan da onunla birlikte ortaya çıkmış bulunan bilimlerle ilgili de şüphe ve endişeler had safhaya erişmiş vaziyettedir. Sosyal bilimler nesnesinin dönüşümüne ve düşünüş biçimlerinin bulanıklaşmasına bağlı olarak değişik düzeylerde krizler yaşamakta ve bunu aşmak üzere de yoğun epistemolojik tartışmalar açılmaktadır. Ayrıca sadece sosyal bilimler içinden değil dışından da eleştiriler gelmekte ve yeni açıklama modelleri ve bilgi üretme mekanizmalarına başvurulmak üzere çağrılar gerçekleştirilmektedir. Kitapta yer alan yazıların ortaya koyduğu ortak netice günümüzde halen daha arayış düzeyinde kalan bu ilgilerin önümüzdeki yıllarda daha fazla kendisini göstereceğidir. Öte yandan kendi disiplini üzerine düşünmeye devam eden ve diğer disiplinlerle teması korumaya çabalayan isimler tarafından kaleme alınan bu kitap değişik disiplinlerdeki yeni eğilimlerin sadece o disiplinden hareketle ele alınamayacağını aynı zamanda sosyal gerçeklik üzerine bütünlüklü bir düşünmeyle mümkün olabileceğini ortaya koymuş bulunmaktadır. Bu da ancak sosyal gerçekliğin bütünlüklü doğası tanınıp öylece ele alındığında gerçekleşebilecek bir durumdur.

Bu kitap çok çeşitli katkılarla şekillenmiştir. Evvela İLEM’de düzenlenen Yeni Eğilimler Seminerlerinde bilgilerini bizimle paylaşan bu kitapta metni olan veya olmayan Haşim Koç, Feridun Yılmaz, Haluk Alkan, Mu-

zaffer Şenel, Fatih Altuğ, Necati Anaz, Murat Şentürk, Halil Ekşi ve Halil İbrahim Düzenli'ye teşekkür ederim. Ayrıca bu seminerlerde bulunmasına rağmen bu kitaba katkı veren değerli yazarlarımız Erol Yıldırım, Teyfur Erdoğan ve Songül Demir'e de teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak yazısının Türkçeye kazandırılmasına izin verdiği için Tony Lawson'a ve Cambridge Journal of Economics'e de şükranlarımı sunarım. Firdevs Bulut ve Dudu Ekinci kitabın hazırlanma süreci boyunca benden yardımlarını esirgemedi. Kendilerine müteşekkirim.

Bu kitabın adından ilham alarak yeni bir başlangıç teşkil etmesi ümidiyle...

Dr. Lütfi Sunar
İstanbul, Ocak 2015